

ENS HET INTERBELLUM (1)

Toen de fiets een veel algemenere status kreeg in Nederland en niet meer alleen voor de rijkere was weggelegd, werd besloten deze belasting te schrappen, temeer daar door het grote aantal uitzonderingen een goede controle zeer lastig was. Maar toen tijdens de economische crisis van 1923 de overheidstekorten toenamen, besloot Colijn tot het opnieuw invoeren van een rijwielbelasting.

Ditmaal betrof het een vaste heffing voor elke fiets. Dit zou volgens de minister tot maximale baten en minimale onkosten leiden. Bovendien zou de controle op naleving van de belastingplicht simpel en goedkoop zijn. Men was verplicht om voor fl. 3,- (later fl. 2,50) een fietsplaatje aan te schaffen waarmee men dan meteen de belasting betaalde. Dat plaatje moest – als bewijs van betaling – op de fiets bevestigd zijn als men van de fiets gebruik maakte. Dit 'tweede leven' van de rijwielbelasting leidde onder fietsgebruikers tot grote onvrede. Dit kwam voort uit de oneerlijkheid die men ervoer, omdat de belasting niet evenredig was met iemands inkomen.

Daarbij kwam dat de controles op het betalen van de belasting en de bekeuringen die werden uitgedeeld veel irritaties oproepen. Als men een laag inkomen had kon men soms in aanmerking komen voor een kosteloos rijwielplaatje; dat was dan wel voor iedereen zichtbaar vanwege een in dat plaatje aangebracht gat.

Om te zien hoe in Almelo werd omgegaan met de controles zijn steekproefsgewijs de politiedagrapporten van de gemeentepolitie onderzocht. De steekproef had betrekking op periodes van zes tot negen maanden in 1924, 1926, 1931/32, 1935 en 1939. Net nadat de fietsbelasting was ingevoerd, werd er op maandag 4 augustus 1924 een eerste aangifte gedaan die betrekking had op de fietsbelasting. Het betrof iemand die zijn rijwielplaatje miste. Er zijn in een periode van acht maanden in 1924 negen aangiftes gedaan van gestolen

of vermiste rijwielbelastingplaatjes en twee plaatjes werden in beslag genomen, nadat deze waren gestolen. De negen aangiftes werden gedaan door onder andere een schilder, een fabrieksarbeider, een landbouwer, een belastingambtenaar en een spinner. Er zijn in die periode geen meldingen over het niet hebben van een fietsplaatje op de fiets.

Na de eerste jaren van de invoering volgde er in 1926 een periode waarin meer werd gecontroleerd op het hebben van een belastingplaatje. In de week van 24 tot 31 januari 1926 vond een uitgebreide controle plaats. Er zijn toen 17 fietsen in beslag genomen, waarvan 11 op zondag 24 januari, waarbij er van zes uur 's ochtends tot middernacht werd gecontroleerd. Op deze dag waren er vijf agenten betrokken bij de controle.

De procedure was altijd als volgt: zodra een persoon zonder belastingplaatje op de fiets werd aangehouden, werd de fiets in beslag genomen en werd de fiets (!) in een cel gezet gedurende twee dagen. Betaalde men in deze twee dagen de boete (voor zover bekend was dit fl.0,50) plus 3 gulden voor het plaatje (als men dat niet had) dan kon men de fiets weer ophalen. Kon men op het moment van de aanhouding de boete al betalen, dan kon de persoon in kwestie de fiets gelijk meenemen. Betaalde men de boete niet binnen twee dagen, dan werd er een proces-verbaal opgemaakt. Twee van deze processen-verbaal uit de periode tussen juni 1926 en oktober 1926 zijn teruggevonden, waarvan er hier een wordt weergegeven.

Maandag 8 februari 1926 "In den nacht van den eenendertigsten Januari op den eersten Februari 1900 zesentwintig omstreeks twaalf en één vierde uur bevonden wij ons, Jouke M. en Luitzen B., agenten van politie en onbezoldigde veldwachters der gemeente Almelo, ons op de openbare weg, de Grootestraat, te Almelo en zagen wij, dat Gerrit Jan V., geboren te Den Ham, den 7 Maart 1908, van beroep boerenknecht, wonende te Almelo, Waterregge, aldaar een rijwiel waarop hij zat en waarvan hij

bestuurder was bereed. Dit rijwiel viel niet onder de bepalingen van artikel 4 der Rijwielbelastingwet 1924, Staatsblad B06 en bleek bij onderzoek niet te zijn voorzien van het belastingmerk, geldend voor 1926.

Wij hebben de aandacht van den overtreder gevestigd op de mogelijkheid de strafvervolgving van bovengenoemde overtreding door een transactie te voorkomen, met uitnodiging zich daartoe naar den ontvanger van het naast bijgelegen kantoor der accijnzen te Almelo te begeven, waaraan door hem evenwel niet is voldaan. Wij hebben vervolgens het rijwiel bovenbedoeld in beslag genomen en met dit proces-verbaal overgegeven aan den heer Burgemeester van Almelo."

Na deze periode waarin tamelijk streng werd gecontroleerd, volgden enkele jaren waarin de controles een stuk minder werden. In 1931/1932 en in 1936 werd er over het algemeen weinig beboet. Zowel het ontbreken van fietsverlichting of van het fietsplaatje is geen enkele keer opgenomen in een politiedagrapport in 1932. Ook zijn er geen aangiftes gedaan van diefstal van het fietsplaatje of vervalsingen ervan. Er is wel sprake van een groot aantal vermiste fietsen of verwisselde fietsen.

Aangezien het onrustige tijden waren (de textielstaking van 1931/32 zorgde ook in Almelo voor veel beroering), zou het kunnen dat de politie andere dingen aan het hoofd heeft gehad. In 1936 is er maar één melding van een beboeting wegens het ontbreken van een fietsplaatje.

Opvallend in deze periode is dat de eerste verkeersstagnaties optreden en dat het aantal ongelukken stijgt. Ook zijn er veel meldingen van baldadige jeugd, vernielde ruiten en onthefingen van de arbeidswet. Uit het onderstaande politierapport over de diefstal van een fietsplaatje, blijkt dat er blijkbaar een zwarte markt was voor fietsplaatjes.

In 1939 nam - in vergelijking met andere jaren - het aantal personen weer toe dat beboet werd vanwege het ontbreken van het belastingplaatje op

de fiets. Opvallend is dat van de ne-
wordt voldaan wordt de fiets in beslag
genomen. Later wordt eventueel een
proces-verbaal opgemaakt.

In de kranten wordt gesproken over
de politierechter die dan uitspraak
over de zaak moet doen. Er wordt in
een van de kranten vermeld dat de
meest voorkomende uitspraak leidt tot
een boete van vijf gulden. In de dag-
rapporten in Almelo wordt gesproken

“Hedenmorgen rond 10 uur in
de Ootmarsumsstraat door den
kruidenier W. aangesproken die
mij mededeelde dat even te vo-
ren van een fiets die voor zijn
winkel was neergezet door een
klient, het rijwielplaatje was ont-
vreemd. In de buurt stond een
jongen (woonwagentype) die hij
vermoedde er meer van te weten.
Ik heb deze jongen, H., wonende
in een woonwagen, gefouilleerd
doch niets op hem gevonden. W.
deelde mij nog mede dat de vo-
rige week donderdag op de kip-
penmarkt rijwielplaatjes te koop
waren aangeboden door een
bewoner van het woonwagen-
kamp”

VRJDAG 3 APRIL 1936

Uit landelijke kranten uit die tijd blijkt
dat er in steden als Amsterdam, Gro-
ningen, Tilburg en Delft regelmatig
de Ootmarsumsstraat door den
kruidenier W. aangesproken die
mij mededeelde dat even te vo-
ren van een fiets die voor zijn
winkel was neergezet door een
klient, het rijwielplaatje was ont-
vreemd. In de buurt stond een
jongen (woonwagentype) die hij
vermoedde er meer van te weten.
Ik heb deze jongen, H., wonende
in een woonwagen, gefouilleerd
doch niets op hem gevonden. W.
deelde mij nog mede dat de vo-
rige week donderdag op de kip-
penmarkt rijwielplaatjes te koop
waren aangeboden door een
bewoner van het woonwagen-
kamp”

over een boete van drie gulden maar
het lijkt erop dat de gangbare boete
zelfs maar 50 cent bedroeg. Dit alles
wekt de indruk dat het er bij de con-
trole in Almelo wat gemiddelijker
aan toe ging dan elders; als er iemand
werd aangehouden was dat vaak ook
nog het gevolg van een andere kwes-
tie, zoals wordt geïllustreerd met on-
derstaand fragment.

(wordt vervolgd)

ZONDAG 10 SEPTEMBER 1939

... persoon in kennelijke staat
van dronkenschap verkeerde
(...) terwijl hij niet in staat kon
worden geacht een rijwiel naar
behoren te kunnen besturen (...)
ingesloten en toen ontdekt dat
persoon niet in het bezit was van
belastingmerk (...); de mij beken-
de Hendrikus...”

In het voorjaar van 2012 hebben derdelaars-
studenten Civiele Techniek van de Univer-
siteit Twente historisch onderzoek gedaan
naar verschillende aspecten van het fiets-
gebruik in de steden Enschede, Hengelo en
Almelo tijdens het interbellum. Dat gebeurde
in het kader van het vak ‘Geschiedenis van
de Civiele Techniek in Nederland’. Deze
serie van twee artikelen is gebaseerd op het
archief-onderzoek en de verslagen van de
studenten Kees Hollerman, Bart Kuipers,
Ruben Poppink, Arnold Spit, Jonne Kléyer,
Julius van Stokkum, Sjoerd Wester, Jesse
Miom, Joris van der Meer, Teun Lassche,
Vok Keijsper, Torick Keizer, Lisanne Leen-
ders en Rick Makkinga. Hun onderzoek in
de Almelo archieven werd mogelijk gemaakt
door de enthousiaste medewerking van ge-
meentelijke archivaris Frank Somhorst. Uw
opmerkingen, aanvullingen en suggesties zijn
welkom via j.d.djong@utwente.nl.

*Over de fietsbelasting is in 2006 een boeiend
boekje verschenen: F.H. Grappenhuis, Over
de loden last van het koperen fietsplaatje.
(Van Wijnen/Francker)*

Grafiek van het inwoneraantal van Almelo en het (geschatte) aantal fietsen in Almelo

